ז א טוש"ע א"ח סימן

תורה אור השלם

ו. נאם שמע אמרי אל

ל) סנהדרין קה: ברכות ז.,ב) [מעובדי כוכבים ליתא בס"א], ג) [לעיל ג:], ד) ערוביו כב. ולעיל ג.ז. ל (לעיל ב. (ע"ש), (לעיל ב. ע"ש), (ז (בס"א: אע"פ שמוחר), ו וועי׳ בתוס׳ דברכות ז.

הוהות הר"ח

רש"י ד"ה לבורל וכו' (h) מוספין וכו׳ והיא שחרית כל"ל ותיבת שיחת נמחק:

לעזי רש"י

וטקי״שו. נוקיי"ש

מוסף רש"י

. דעת בהמתו לא הוה ידע. מאי בטי לאהדורי יו ע. נונף נעי ננוארי. כלמפרש (טנהדרין קה:). אמרו ליה. שרי נלק (שם). ברטיבא. נלחו לרעות עשבים לחים (שם). לרעות בעבים לחים לטעינא בעלמא. לישל משלות ולא לרכוב (שם). לי סוס מזומן (שם). ואישות בלילה. שאתה נועלי (שם). מן השטי ועד הגלגל. משחטי בשטים ועד שנכנסו לארך וחטאו בגלגל עשיתי עמהם לדקות הרבה (שם). כל הימים. בלעם מנפה לקללכם בשעה שהקב"ה כועס בה כל הקללות מתקיימות (שם). לא זעם ה'. אותן הימים לא זעם ה' (שם). בתלת שעי קמייתא. נאחד מרגעי חלת שעות ראשונות של יום, זמן (ברכות ז.) קימה, שכל שלש שעות זמן קימה לעמוד ממטחו וכועם הקב"ה בשעה שרואה המלכים שמשתחוים כתריהם בראשם כדלחמן סנהדרין שם). כרבלתא. קירשת"ל גלע"ז (שם). מחוור חיורא. רוג שעות מתלבנות ומכספת. שאינה כל שעה בחחק אדמימות (שם). סורייקי סומקי. אפילו כשמכספת יש בה כרגילותם, אבל אותה שעה כולה מכספת (שם). גם לענוש את הבריות (ברכות ב) אין נכון לדיק שיהא מעניש ולא הוה ליה אינש נענש בשבילו (סנהדרין שם). לא ליצלי אינש כו׳. כלומר אל יתפלל אדם מפילת המוספין אם יחיד או בבים או בשדה ובא לתקן תפלתו ולשאול לרכיו מאת המקום ביום ראש השנה, שהוא התחלה לכל עולמו, את מי לחיים ואת פרנסתם, לפיכך

מחממת: מן השטים ועד הגלגל. עד באכם אל הגלגל שהפלחי לפניכם שונאיכם: כי רגע באפו. אלמא דרגע הוי אפו: סורייקי. נוקיי״ם לשון לע״ז כמו חוטין חוטין ולשון ישמעאל קורין לחוט סוריאק: לאו אורה ארעא. לכוין שעת זעמו:

בתלת שעי קמייתה. בשעת חרון: דלפרה נמי. בתפלת יולר: לבורה מצלו. שחרית בכל מקומות. (6) תפלת מוספין הואיל וזמנה כל היום והיא שיחת שחרית ולהרים יש שמתפללין אותה בבקר ויש מאחרין: והא אמרת. ראשונות יושב ועוסק בתורה שניות דן והכא אמרת בקמייתא דן: אמת קנה. הוצא הוצאות על תלמוד תורה: ואל תמכור. בחנם למוד אחרים: דין לא כתיב ביה אמת. והא דכתיב (מהלים יט) משפטי ה' אמת במשפטים הכתובים בתורה וליום לישראל קא משתעי דלעיל מיניה כתיב פחודי ה׳ ישרים: מוספי כל השנה הן שבח וסיפורי מעשה אבל מוסף ראש השנה מתוך שהוא מתפלל מלכיות זכרונות שופרות מיפקד דינא טפי ואל יפרוש אדם עלמו מן הלבור: ולא למחר לעשותם. דאין מלות לעתיד: לא עשו ישראל את העגל. כלומר גבורים ושליטים בילרם היו ולא הי׳ ראוי להתגבר ילרם עליהן אלא גזירת מלך היתה לשלוט בם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו לא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה: מי יתן והיה לבבם זה וגו'. בסיני נאמר. אלמא גבורים ואמיני לבב בירחתם היו: [לחותו מעשה. דבת שבען: לבי חלל. יצר הרע

חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי:

ליודע דעת עדיון. משמע מעלמו ולא בנבואה ולהכי פריך דעת ברטיבא. באחו: שדאי ליה. השלכתיו לרעות: סוכנת. לשון בהמתו לא הוה ידע: רגע כמימרא. וא"ת מה היה יכול לומר בשעה מועטת כואת ויש לומר היה אומר כלם והקב"ה הפכו ואמר מלך כדכתיב (במדבר כג) ותרועת מלך בו ורבי אליהו היה

> ווודע דעת עליון 6אפשר דעת בהמתו לא 1יודע הוה ידע דעת עליון מי הוה ידע מאי דעת בהמתו לא הוה ידע בעידנא דחזו ליה דהוה רכיב אחמריה אמרו ליה מאי מעמא לא רכבתא אסוסיא אמר להו ברטיבא שדאי ליה מיד יותאמר האתון הלא אנכי אתונך אמר לה לטעינא בעלמא אמרה ליה אשר רכבת עלי אמר לה אקראי בעלמא אמרה ליה מעודך ועד היום הזה ולא עוד אלא שאני עושה לך רכיבות ביום ואישות בלילה כתיב הכא ההסכן הסכנתי וכתיב התם וותהי לו סוכנת אלא מאי ויודע דעת עליון שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועם בה והיינו דקאמר להו נביא יעמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השמים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' א"ר אלעזר אמר להן הקב"ה לישראל עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים שאם כעסתי עליכם לא נשתייר מעובדי כוכבים משונאיהם של ישראל שריד ופלים והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק ⁵מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה' וכמה זעמו רגע וכמה רגע אמר אמימר ואיתימא רבינא רגע כמימריה ומנלן דרגע הוה ריתחיה דכתיב יכי רגע באפו חיים ברצונו ואיבעית אימא מהכא זחבי כמעם רגע עד יעבור זעם אימת רתח אמר אביי בתלת שעי קמייתא כי חיורא כרבלתא דתרנגולא כל שעתא ושעתא מחוור

מפרש שאין לריך רק להתחיל קללתו כן היכי מפיק מהאי קרא דרגע כמימריה: בתלת שעי קמייתא. ארעא כי לא היה לו לדחוק בידי שמים לא מדחי. פי׳ ר״ת הא דמשמע הכא אחר היינו דוקא דלא מדחי אבל אינה נשמעת אלא במקום שהלבור מתפללין כדאמרינן בפ"ק דברכות (דף ו.) אין

באותו רגע תדע שהיה רוצה להאריך בקללתו כדאיתא בחלק (סנהדרין דף קה:) מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו: ה"ג ומנהן דרגע הוי ריתחיה שנאמר כי רגע'באפו. ול"ג ומנלן דרגע כמימריה דאם לא פי׳ בשלישית כדאמרינן בסמוך בשעה שהחמה זורחת מלכי מזרח ומערב מניחים את כתריהן ודרכן של מלכים לעמוד בג' שעות כדאמרינן פ"ק לפנות (דף טי): שמע מינה לאו אורח ארעא. לספרים דגרסי׳ לאו אורח ארעא. ההוא עובד כוכבים ניחא דעובדי כוכבים לא מעלין ולא מורידין (לקמן כו.) והוא שבקש לקללו להזיקו בקללתו נתכוין ולא להרגו ולא דמי להורדה לבור ואפילו לספרים דגרסי ההוא מינא אע"פ שהכופרים מורידין לבור נמי ניחא דודאי ביקש להרוג בקללתו ומ"מ קאמר בתר הכי ש"מ לאו אורח ולהענים מי שאינם רולים להענים אע"פ שבומן הבית הי׳ מותר ⁰ להרגו נידים יו: ביוֹן דאיכא צבורא דמצלי דמהני אפי׳ כשהלבור מתפללין במקום

תפלתו של אדם נשמעת אלא עם הלבור: ולריכא

לומר חיורא כל שעתא אית ביה סורייקי סומקי ההיא שעתא לית ביה סורייקי סומקי רבי יהושע בן לוי הוה מצער ליה ההוא מינא [בקראי יומא חד] נקט תרנגולא [ואוקמיה בין כרעיה דערסא] ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלמייה כי ממא ההיא שעתא נימנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי [*ורחמיו על כל מעשיו כתיב] וכתיב יגם ענוש לצדיק לא מוב תנא משמיה דר"מ בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחוין לחמה מיד כועם [הקב"ה] אמר רב יוסף "לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי אי הכי דצבור גמי דצבור נפישא זכותיה אי הכי דיחיד דצפרא גמי לא כיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי והא אמרת משלש ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה איפוך ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך תורה דכתיב בה אמת דכתיב יואמת קנה ואל תמכור אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין דין דלא כתיב ביה אמת הקב"ה עושה לפנים משורת הדין: יום מעיד מרף בעגל סימן: גופא סאמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב ייאשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום לימול שכרן אמר רבי יהושע בן לוי יסכל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות אותם לעולם הבא שנאמר 12יתנו עידיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים ואמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות וטורפות אותם לעובדי כוכבים לעולם הבא על פניהם שנאמר יושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים נגד העמים לא נאמר אלא לעיני העמים מלמד שבאות ומורפות לעובדי כוכבים על פניהם לעוה"ב וא"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר יַם יחון והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו' והיינו דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראוין לאותו מעשה לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב יולבי חלל בקרבי ולא ישראל ראוין לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים אלא למה עשו

יי דְּאָב סבֵיב אָבְּיֵּ וְיֹרֵע דַּעַת עֶלְיוֹן מִחֲזֵה שַׁדִּי יָחֲזֶה נפל וּגְלוּי במדבר כד טז עינים:

בּינְיָם. במובו כו טו 2. וַתֹּאמֶר דְאָתוֹן אֶל בִּלְעָם הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתֹנְךְּ אֲשֶׁר רְכַבְּתְּ עְלֵי מֵעוֹרְךְּ עֵד הַיּוֹם הַנָּה הַהַּסְבֵּן הַסְבַּנְתִּי ְלִעשׁוֹת לְךְּ כֹּה ייאמר לא:

וַיאמֶר לא: במדבר כב ל 3. וַיאמְרוּ לוֹ עֲבָדִיוּ יְבַקְשׁוּ לַאדנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלְה וְעָמִדְה לְפָנִי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי לוֹ יְנֶינְ הְיֶבֶּי, יְיְבֵּי וְשְׁכְבָה בְּחֵיקֶךְ דֹנִי הַמֶּלֶךְ: מלכים אאב

4. עמִי זְבֶר נָא מַה יְּעֵץ בָּלְק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמֶה עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר בָּיָן הַשְּׁטִים עֵד הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעָת צִדְקוֹת יְיָ:

מיכה ו ה .5. מה אלב לא לבה אל ּוֹמָה אָזְעֹם לֹא זְעַם יִיָּ: במדבר כג ח

6. כי רגע באַפּוֹ חַיִּים צונו בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי ולבקר רנה:

ייל כל ילי בא בייון ד בְּמְעָט רְגַע עַד יַעֲבֶּר זְעַם: ישעיהו כו כ אַ טוב יִי לַבּל וְרְחָמְיוֹ אַ טוב יישעיהו בו כ אַ טוב יִי לַבּל וְרְחָמִיוֹ על כָּל מַעֲשְׂיו:

9. גָם עַנוֹשׁ לְצֵדִיק לא עוב לַבְּפּוֹת לְבַּיִיק עלעוב לְהַפּוֹת לַבְּיִיק עללשֶׁר: משלי יז כוגַעמת קְבַה וְאַלהַמְבֹּר חְבְּמָה וּמוֹסְרובינה: משלי כג כג כג כג כג .11 ושמרת את המצוה וְאֶת הַחָּקִים וְאֶת הַמִּשְׁפְּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוְךְ הִיּוֹם לְעֲשׁוֹתָם:

דברים ז יא יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְנוּ עֵדִיהֶם יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְנוּ עֵדִיהֶם וְיִצְדָקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ ישעיהו מג ט וֹעֲשִׂיתֶם וַעֲשִׂיתֶם .13 חבמתבם יָרְבָּיוּרְּכָּם וּבִינַתְּכָם לְּעִינֵי הָעָמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל הַחָקִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עם חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגְּדוֹל הַזֶּה:

דברים ד ו 14. מִי יִתֵן וְהָיָה לְבְּבְם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת בְּל מִצְוֹתֵי בל הימים למען ייטב לָהֶם וְלְבְנֵיהֶם לְעֹלְם:

15. כִּי עָנִי וִאֶבִיוֹן אָנֹכִי וְלְבֵּי חָלֵל בְּקְרְבִּי: תהלים קט כב

רבינו חננאל

בלעם שנאמר בו ויודע

דעת עליון. ומתמהינן השתא דעת בהמתו לא ידע וכו׳ תנא אותו היום שנתכוין בלעם לקלל את ישראל לא זעם ידנו בילון. ומונמורגן וישות דרום בותוח לא ידנו ביל ווגה אוותי היום שמונהין בילם לקדי אור ישראל יה דכם הקב"ה שנאבר מה אקב לא קבה אל ומה אוועים לא זעם ה: 1.6 ועם היה אר גנע שנאי כי רגע באפו וכחניב חבר כמעט רגע ואימת וועם בחלת שעי קמייתא כד חוורא כרבלתיה דתרנגולא ולא פיישי בה שורייקי סומקי וקאי במנס הכל האמות הכם בתחות של קבות היה כל החומה את הכל החומה את המנה של ביו מהודים החומה המנה בתחות במנה בתחות ב בחדא כרעא וכר: אמר רב יוסף לא ליצלי איניש בריש שתא צלותא דמוסף בתלת שני קמיתא חני, ד**רשכ"ב** 5) איר יוסי בר בון רב סבר בראש השנה נברא העולם. דתני בתקיעתא דבי רבי זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון וכר:: א"ד יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה מעידות להן לעולם הבא שנאמר יתנו עריתן ויצדקו וגר. א"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה כי לא היו הם אלא צדיקים כדכתיב מי יתן והיה לבכם זה להם: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי לא ישראל היו ראוין למעשה העגל ולא דוד היה ראוי למעשה דבת שבע שנאמר ולבי חלל בקרבי. ומפני מה עשו

ל) נראה דל"ל וכמה הוא הועם רגע וכו'. ב) בר"ה פ"ק ה"ג ושם איתא דתני בתקיעתא דבי רב וכל"ל גם כאן:

שהן שעם הכעס וגם שעת הדין ושתא ראה הקב"ה באחד מבריומיו שום דבר חטא ונתחייבו כליים לכעוס עליהם חה כנכס באותה שעה שעת הכעס וימלא גם בו עון אל יטה אונו כלפי חסד הואיל ואינה שעת רלון (פדור וש"י פיי קדו). דצבור גמי. משום האי טעמא שאותן שעות אינן של רלון גם הלבור אל יחפללו (שם). דצבור גפישא זכותיה. כלומר מרובים רחמיהם, כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו ונחקבנו כולם אין הקב"ה מאבד את עולמו, אפילו בשעח הכעס מניח להם, שלאמר (איוב לו) הן אל כביר ולא ימאס, אבל יחיד אין לו סיוע הואיל ואין עמו אחרים הלריכים רחמים (שם. וגורם: נפישי רחמי). דידויד דצפרא גמי לא. כלומר אותו יחיד ואין עמו זכות אחרים שהם מרובים אין השעה מועלת לו בכל תפלה שיש לו להספלל באוסו יום שהוא ראשון לכל השנה, בין חפלת הבקר בין מפלת המוסף (שם). כירן דאיכא ציבורא. שאותן שלש שעות הן זמן מפילת יולר ושעה עוברת היא, יש ציבור שמחפללין גאומה שעה בשום מקום, אי ליכא הכא איכא בדוכתא אחריתי, ומתוך שהקב"ה מניח שעה הכעס לרבים יניח גם לזה, אבל תפילת המוספין אין לה קבע, יש שמקדימין ויש שמאחרין, ושמא

לה ילטרף עם שום לצור שמתפללים באותה שעה בשום מקום, או ליכא הכא בשולם, לפיכך יאחר עד שיהא שעת רצון ואם יזכה גם ביחיד, ויש להבין מכאן שבשעה שהרבים מתפללים בה מועלת ליחיד אפילו אינו עמהם ביחד, לפיכך לריך כוונה (שם). היום לעשותם. בעולם הזה (דעיד ג.). ולא למחר לעשותם. דאין יכול לעשותם לעולם הבא (שם) שלאחר מיתה לעתיד